

Vojmil Rabadan
Zagreb

MARKO UVODIĆ: LIBAR ODABRANIH PROZA

(Odabrao i priredio Zdravko MUŽINIĆ, Šibenik 1973)

Ljubitelji splitske jučerašnjice sačuvane (kao osušeno cvijeće među listovima »spomenarâ« odavno izišlih iz mode) u napisima Splitsanina Marka Uvodića (1877—1947), novinara i književnika, mogu sad na svojoj polici najdražih autora priložiti trima knjigama Uvodićevih pričanja (»Govorengjâ«, rekao je 1919. on sam) i četvrtu, »Libar odabranih proza«, kojoj je redaktor Splitsanin Zdravko Mužinić, a izdavaač NIP »Štampa« u Šibeniku. »Nesplitskog« izdavača treba posebno istaknuti, jer je objavljivanje ovog Uvodića njegova inicijativa, pa i dokaz da interes za Uvodića još uvijek prelazi granice njegovog rodnog grada i njegov lokalni značaj. Osim toga, nakladnik je tražio da se Uvodićevu tekstu, uz rječnik, doda potpuna bibliografija njegovih radova objavljenih kojegdje po štampi za stare Jugoslavije, te posebnih izdanja i literature o njemu, a to baca iznimno svjetlo pravilnog pristupa izdavanju domaćih autora na šibensku »Štampu«.

Njenom i Mužinićevom zaslugom dobili smo, konačno, prvo izdanje Uvodića, koje možemo nazvati kritičkim, s razumljivim početničkim nedostacima, ali i s osnovnim smjericama o tome kako će se morati dalje razvijati izdavanje i proučavanje Uvodićevih radova, nakon četiriju knjiga, koje su pred nama.

Prvu, *Libar Marka Uvodića Spliciánina* («Binoza», Zagreb 1940) uredio je sam Uvodić, a sadrži 26 tekstova na 197 strana, bez i jedne riječi o autoru ni rječnika splitskih riječi i izraza, pa čak i bez datuma izdanja. Drugu (NIP »Slobodna Dalmacija«, Split 1952) s naslovom »*Drugi libar Marka Uvodića Spliciánina*«, pripremio je za štampu također autor, ali joj nije dočekaó izlaska u javnost. U njoj je, u 200 strana i uz popratni esej Nikole Disopra, 21 napis, što povisuje na 37 broj proza (a stranice na gotovo 400) koje je sam Uvodić izabrao kao vrijedne za izdanje u knjigama iz mnoštva svojih razasutih sastavaka. No, to, naravno, ne znači da on ne bi u eventualne buduće knjige bio uvrstio još veći ili manji broj plodova svoga pera, da je poživio i imao za to mogućnosti.

Treću Uvodićevu knjigu »*Izabrani libar Marka Uvodića Spliciánina*« (kojemu ovakav naslov ne znači »knjiga izabranih radova«, kako se očito htjelo reći) izdao je pododbor Matice hrvatske u Splitu 1957, a sadrži 22 priče (14 iz prethodne prve knjige, 8 iz druge, a tko je izbor izvršio, nije navedeno) opet s popratnim esejem Nikole Disopra i sa prvim »tumačem riječi«, valjda iz istog pera.

Za svoj četvrti izbor od 25 prozâ, Mužinić je uzeo 12 iz prve, a 9 iz druge Uvodićeve knjige, ali im je dodao četiri »nova« napisa, popabirčena sa sigurnim ukusom iz ostale Uvodićeve baštine, »*Mrtaški postoli*«, »*Jedino putovanje*«, »*Reduciran*« i »*Sve je crna zemja!*«, a sve te četiri stvari odlikuju se čvrstim realizmom, uravnoteženom kompozicijom i odsutnošću svake suvišnosti i namjere »jeftinog nasmijavanja«, pa se mogu ubrojiti u najbolja Uvodićeva dostignuća i djeluju čak kao tvorevine nekoga njegovog kasnijeg, zrelijeg, perioda stvaranja, što ne mora biti ali pokazuje takve značajke.

Mužinićevu izboru iz već poznatih Uvodićevih stvari nema prigovora više nego svakom izboru pred kojim poznavatelj građe razumljivo pomišlja, kako bi on sam radije ovo izostavio, a ono unio. Osobno žalim što nije ušla jedna od najljupkijih Uvodićevih anegdota, u stilu renesansnih »novella«, a književno najsretnije zaokružena »*Marinko i Palmina*« (prvi »libar« str. 65—76). Tá mi se pričica čini značajna i za pitanje provenijencije Uvodićevih tema, jer je gotovo identičan siže zapisan kao narodna pjesma u Makarskom primorju negdje oko godine 1856 (i objavljen u epohalnoj zbirci hrvatskih narodnih pjesama Matice hrvatske u Zagrebu, knjiga VI, 1914) a Olinko Delorko ju je ponovo pronašao 1966. u Vrboskoj na Hvaru i uvrstio u svoju dragocjenu antologiju »*Ljuba Ivanova*« (MH, Split, 1969). (Potpisani je sadržaj te pjesme svojedobno bio razradio za scensko prikazivanje. Napominjem to, da ne bih i ja, u slučaju njene pojave na pozornici, imao okapanja

s Uvodićevim »nasljednicima«, »isključivim nosiocima pravâ adaptacije njegovih djela« itd., koji zaista ne pridonose ni pijetetu ni slavi Marka Uvodića.)

Mužinić nas je, kako rekosmo, u svojoj knjizi zadužio i prvom »općom« bibliografijom Uvodićevih radova, (oko 250 jedinica, uz posebna izdanja!) za koju se i sam boji da će biti »nepotpuna, kao svaka preliminarna bibliografija.« (str. 227). Tu treba reći da je ona zaista samo upozorenje koliko je toga Uvodić napisao i putokaz u pravo traganje i ispitivanje Uvodićeva opusa koje istom predstoji. Da je »nepotpuna«, o tome nema sumnje, ali i nedovoljno korisna ovako, bez ikakvih oznaka, što se pod pojedinim naslovima krije, kada su napisani itd., a nije ni sasvim pouzdana, jer se njen autor vjerojatno služio više podacima iz raznih vrela negoli vlastitim pronalaženjem i provjeravanjem svake »jedinice«. Sada bi on ili tko drugi morao prići drugom dijelu toga posla, da svu tu građu pronađe, pročita, razvrsta po »žanrovima« (kratki dijalozi pod šaljivim crtežima u dnevnoj štampi. različite »čakule«, razrađeniji napisi, koji zaslužuju naslov humoreske, pa čak i novele itd.) i poprati bilješkom o čemu se gdje radi. Bio bi to, razumije se, dug i zamoran posao, ali mogao bi ispuniti posebnu publikaciju, potrebnu ako hoćemo dobiti cjelovitu sliku Uvodića publicista i književnika, koja će nam konačno odgovoriti na mnoga pitanja o njemu.

Isto tako odgovoran, potreban, a jedva načet problem predstavlja i pitanje rječnika uz Uvodićev tekst. I Disoprin i Mužinićev pokušaj nepotpuni su leksički (nema, npr. objašnjenja riječi iz austrougarskog vojničkog žargona »berajšaft«) i stvarno (tko danas zna npr. za Cléo de Mérode), razlikuju se u tumačenjima, pa npr. Disopra piše da »arkačica« znači »narikača«, a Mužinić »psovčica«; obojica imaju začudnih netočnosti: »angriz« nije u splitskom govoru »griz. krupica«, nego »riža«; »pižolot« nije obvezno »popodnevi odmor«, nego svako trenutno drijemanje, »pest« nije nikako čuška, šamar (Disopra) nego »pesnica, udarac pesnicom« ili »šakom«, kako smo uvijek govorili i ... davali.. A čuška je — »triska ... »Peki« nisu samo »pekari koji peku kruh za vojsku« (D.), nego svaki pekar itd. Vrhunac nesporazuma u oba rječnika predstavlja tumačenje da su »lazaruni napoletanski« ... »vrsta domaće tjestenine« (valjda splitske), a Uvodić misli sasvim jasno na »dječurliju u Napulju« (»lazzaroni napoletani«), kako se vidi i u tekstu priče »Dujkin dvor«, gdje čitamo da naši ribari spuštaju ribu iz visine »u justa ka lazaroni napolitanski kad jidu špagete ...«.

Ove primjedbe ne treba shvatiti kao da su čitavi rječnici neispravni, ali imaju prilično netočnosti i propusta, koje bi svakako trebalo revidirati konzultiranjem starijih Splićana, dok ih još ima ... A, konačno, nije u redu ni to da se piše, kako je stari dalmatinski grb tri geopardove glave na zelenom polju, kad je to polje — plavo.

Posebno delikatan ali nezaobilazan problem predstavlja redigiranje Uvodićeva teksta za svako novo, »definitivno« ili »kritičko« izdanje. Tu zaista ne možemo primijeniti princip da sve treba ostaviti onako kako je autor napisao. Prije svega, Uvodić sâm mogao je pratiti do izlaska iz štampe samo napise objavljene u Splitu, a i to je relativno rijetko radio, osobito za svoje novinske priloge. Sve što mu je objavljeno izvan Splita, pa čak i knjiga, bilo je izloženo slučajnosti, većoj ili manjoj nepažnji, pa i hotimičnim »ispravicima« lektora, korektora itd., koji sa splitskim govorom nisu imali nikakve veze. S druge strane, i sam autor, u želji da bude razumljiviji »fureštima«, unosi je u svoj tekst jezične kompromise i grdobnosti, koje djeluju zaista šokantno i zagorčavaju užitak čitanja. To je u prvom redu njegova nesretna manira da pomoću »ka'« objašnjava »Nesplićanima« pojedine naše riječi: »pantagana, to ka' štakor«, »marendina, to ka' mala zakuska«, pa to umeće čak i u direktan govor pijanca, koji sâm sebe optužuje pred ženom »škovaca san, to ka' smeće san...«.

Sve ove »kaove« s privjeskom redaktor budućih izdanja Uvodića ne samo da smije nego i mora izbaciti iz knjige koja ima rječnik što Uvodićevi tekstovi, naravno, nisu imali. (Isto tako slučajeve kad je npr. »Sustipanu« usred rečenice prilijepljena zagrada s tumačenjem »splitsko groblje« ili »pulastrima« zagrada s »pilići«.)

Drugo je kad Uvodić jednim svojim specifičnim stilskim postupkom upotrebljava »ka'« za nedorečenu misao ili nepotpun opis, pomalo iz neke hotimične primitivnosti izražavanja na »pučki način«.

Ima u Uvodićevim originalima i nekonsekventnosti koje bi također trebalo ujednačiti, jer nema smisla da se negdje ostavi uporno ponavljana (tko zna iz kojih »potrošačkih« razloga) riječ »dućan« umjesto isključivo splitske »butige«, koju i Uvodić, naravno, upotrebljava inače u svim primjenama: »Jema je butigu, ... a na butigu jednu mašku, ... sta' bi cili dan na butigu«, specijalna fraza (u »Ženidbi Fabjana Žunića«).

I za grafičku reprodukciju Uvodićeva jezika treba definitivno naći najprikkladniji ali i najjasniji postupak, odstupajući po potrebi od Uvodićeva načina, kako se, uostalom, već i uradilo. Mužinićevi su prijedlozi u tom pogledu razboriti i prihvatljivi, osobito u nastojanju da se izbjegnju nejasnoće. (»Ka = kao« i »ka = kad«, npr.)

Redaktorske intervencije potrebne su i u slučajevima kad je pogrešan prelom sloga ili nešto ispušteno iskrivilo dijalog ili osakatalo smisao. (Npr. u Mužinića str. 153, 12. redak odozdo očito je nešto ispalo ispred »Malo poslin itd.«, a na str. 75. ispred »A ča ja bidna znan?« nedostaje očito redak »A koliko van je godin?«)

I ovo šibensko izdanje vrvi slagarskim greškama, često i vrlo neugodno, npr. na str. 73. »Jedna mačka, ... čorav je itd.«, a moralo je biti »jedan mačak«, kao u »Drugom libru«, ili »odàla« (mo-

glo bi značiti ... »udala se«) mjesto »òdala« ili »òdila« tj. »hodala« (str. 74), na str. 85. piše »badnu sam starega«, a mora biti »straga« (tovara) itd.

Ukratko: urednička akribija, odgovornost i pažnja ne smije biti manja kad se priprema za štampu Uvodić od one kad se isto radi s Matošem ili Ujevićem, bez obzira na razumljivu razliku među njima.

Mužinić je, pripremajući to pionirsko izdanje, pokazao da je to shvatio i pokušao izvršiti, pa mu i trud i uspjeh treba pohvaliti.

Konačno, i popratne bilješke, informativne članke i eseje koji će se dodavati budućim izdanjima Uvodića, treba popunjavati s više podataka i ilustracija o Uvodiću čovjeku i piscu te o ambijentu i vremenu njegova stvaranja, koje je bitno i nerazlučivo povezano s njegovim pisanjem. Premda je mnogo točnih opažanja i pravilnih sudova već izrečeno u serioznim esejima, štošta će se morati svesti na pravu mjeru, npr. insistiranje na socijalnom osjećaju ovoga autora, koji je, možda po svojoj boemskoj naravi, bio zapravo vrlo daleko od onoga što se danas time razumijeva, kako izbija vrlo često i nedvojbeno iz njegovih stranica. Oni, koji su izbliza pratili Uvodićev rad i nastajanje njegovih tekstova, sjećaju se da su to ondašnji čitatelji primali isto tako kao i uspjele karikature njegova brata Anđela, kao zabavno štivo, u kojem fiksiranje i isticanje ili ironiziranje određenih osobina, svojstava i prilika »pobasjega svita« izaziva u »onih drugih« smiješak i zadovoljstvo što su daleko od takvih, blago rečeno, zaostalosti. A humani prizvuk, tek tu i tamo osjetan, a danas previše istican, smatrao se uglavnom knjižskom sentimentalnošću, sračunatom na efekat. Možda je to pretjerano mišljenje, izazvano dobrim dijelom i našim osobnim dnevnim dodirima s autorom, ali mi, njegovi suvremenici, osjećamo i danas više gorčine nego topline u njegovim djelima, kojima inače uvijek iznova prilazimo s istom simpatijom i užitkom, možda i s malo čuđenja što vrijeme nije umanjilo šarm i privlačnost njegova pričanja.

To, vjerojatno, neće umanjiti ni budućí dani, pa će i slijedeća izdanja Uvodićevih djela uvijek naići na dobar prijem. Treba, dakle, i dalje raditi na njima i ponovo iznositi pred čitatelje ne samo veće i dotjeranije tekstove (kojih zacijelo još ima u masi zaboravljenih, razbacanih i nikad neocijenjenih tekstova, kako je Mužinić već uspješno dokazao), već i sitnije, često improvizirane i usputne proze, u kojima ipak bljesne neka vrijedna pojedinost, kao kamačak bez kojega opći mozaik Uvodićeva djela i talenta nije potpun, a uvijek nečim novim osvaja i učvršćuje našu sklonost prema Marku Uvodiću i njegovoj viziji dragog starog Splita, »kega više ni« ...